

ԱՆՏԻՊ ԷՋ ՄԸ ԹԼԿԱՏԻՆՑԻԷՆ

ՏԱՆՁ ԹՈՂ ՉՅԱՍԿՆԱՆ

ԱՐՇԱԿԻՆ

Բեւեռային կեղծ արեւի մը շառաւիղներով ձմեռ օրերու տրտում պարբերութիւն մըն ալ հանկուրցեցինք ջհուտին ծառը (1): Այս օրերուն թողած սպաւորութիւնը իրենց տօներովն ալ, Բարեկենդանովն ալ, նոր գարունին թաց շէմքին վրայ բուսնելիք գայլի սունկերուն համը տուին մեզի: Ուրիշ բացատրութեամբ մը, գուցէ աւելի ճիշդ, ձմրան ամբողջ երկայնքին ու լայնքին վրայ, մեռելի միա եղաւ ծամածնիս (2):

Հին, լուսաւոր օրերէն ոչինչ մնաց տուրուկնիս, ու հիմայ ալ թղթի վրայ բան մը չպիտի կրնայինք երանգաւորել, դժբաղդաբար, որ գարունէն առաջ ձմրան բանաստեղծութիւնն ըլլար:

Օր մը, Դեկտեմբերի կոյս ձիւներուն ճերմակովը, մեր ծովակէն ու նաղմէն ծնած հայազներուն ունքն ի վար ու անկէ ալ վար եղած շուշան բաները կ'երգէինք, հիմայ այն ձիւնին ու ճերմակին գաղափարովը, ցորեկը, սա ալքերուն փոխած (3) սղտիկներուն անարիւն, անգոյն դէմքը կը հասկնանք, գիշերն ալ, գլխընիս բարձին դրած, մեր հանգուցեալ հիւներուն ու նորերուն ճերմակ պատանքը կ'իյնայ մատուցնիս: Ես ինծի համար, կը յիշեմ, թիզ մը

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ

հաստով, ոսկեգեղմի պէս բաներ մը տալորելու ծրագիր մը կ'ողջնձեւէի, այսօր ալ սակայն ու վաղն ալ, կարելի է, կոյր խուրդին խբուած, մութ միջավայրը ի-

տէալ պիտի պահեմ: Թէ ինչո՞ւ այսպէս, ի՞նչ ծանր մղձաւանջի մը տակ կ'ըսուած կը խօսիմ այսպէս, հիմա դժուար է բացատրելը. այնչափ մը, ու առայժմ բաւական սեպեցէք այն՝ թէ «մտքի կեանքին ծայրայեղ կշռումն արդի մարդուն մէջ, անոր հաւասարակշռութիւնը կորսնցնել տուած է, անոր գործելու կարողութիւնը թուլցնելով՝ անոր

հէջ վարանումը, անորոշութիւնը դրած է, որ քայքայումին կը տանի»: Ո՛ր հոգիի մը վիճակին իստակ արտայայտութիւնը չէր կրնար ըլլալ այս խօսքը, եթէ մարդերու ամենայնոքին իսկ ինքն իրեն համար գէթ սա առտակին խաղտուտէն բան մը էվէլ զգալու կարողութեանը կը հաւատայ:

*.

Այս տեսակ լլկուած ու շամփրող հոգեբանութեան մէջ միշտ, արի՛ տես որ՝ առեն տուն, մօտի հեռուի բարեկամներէ ալ թունդ թելագորութիւններ կը նետուին

գիրկս, ու դէն կը թողում լուրջ մտածութիւններս եւ սա՛հ մը զուարթ, մանկային խելքով մը, կարմիր ծովու անդիի ամանց վրայ կուտ կտորոգ երջանիկ խենթերուն պէս սրինգ մը կը փչեմ:

Ու գաւառի գրողներու հասցէին ի՛նչ ալ աղուոր ու անկեղծ հրաւերներու փունջ մը, սիրելիդ իմ Արշակ, մենք մինչեւ համրիչի հատիկ մը ձեռքնիս անցնելու ատեն չորս հինգ անգամ կը խաճենք, որպէս զի ետեւէ ծամ մը աւելի ունենալով, քիչ մը աւելի քնացնենք ստամոքսը, մարդիկ կ'ելլեն որ կեանքը եղով ու մեղրով մտնանելու քարոզ մը կը դռնչեցնեն ականջի տակ: Կատակը ամբողջացուցած ըլլալու համար պիտի խնդրէի որ դուք ըսէիք այս մեղրաշուրթներուն ու այն փափկանկատ զանազաններուն թէ մեղի առայժմ պէտք չէր գոնեագը, խնձորին,

(1) Զհուտի ծառ, կամ ջիտի գերեզման այն պզտիկ թուփերուն կ'ըսեն, որ գեղին քովերը ու յաճախ ճամբաներու վրայ բուսած կ'ըլլին: Յաւագարները, մոքի մէջ տէրտ ունեցողները, որ երկար տարիներով գիրենք հիւանդ կը պահէ եւ որ մարդու չի կրնար ըսուիլ, իրենց փշերէն կտոր մը կը փրցնեն ու թփիկին վրայ կը կախեն, որպէս զի ցաւ, տէրտ իրենցմէ ելլեն ու ան տունկին փուշերուն մէջ խեղդուին:

(2) Կիրականամուտին, մայրերը կ'արգիլեն իրենց աղջիկներուն ձուռ ծամելու սովորութիւնը, համոզելով զանոնք թէ այդ պահուն ձուռ լմողը մեռելի միտ ծամած կ'ըլլի: Այս խօսքը կը գործածուի ան ատեն նաեւ, երբ մէկը անհանդուրժելի տեսակէն հալումաշ մտածութիւններու նուազներ կ'անցընէ:

(3) Աւք, էւք, ոգի մը՝ որուն համար կը հաւտան թէ տղացկաններու երկօրեայ, եւ մինչեւ ութ օրուան նորածինները գողնալով կը փոխեն զանոնք ու իրենցմէ ստուերի պէս նիհար, ճղճիմ երեխաներ կը բերեն կը դնեն տղացկան մօրը կշտին: Ասոր առջին առնելու համար ութ օր շարունակ մինչեւ լոյս ճրագ կը վառուի խանձարուրին քովերը:

(4) Պուկ, կոկորդ:

տանձին ալ պէտք չունէինք. պատահ մը հալալ հաց ու պուտ մը զուլալ ջրիկ երաշխաւորելու դարավերջիկ աղնուութիւնը ընէին, մենք ալ իրենց խօսք կուտայինք ու կ'երգունայինք տաճարին առջեւ, որ վարչամակը պատուելով դուրս գայինք անմիջապէս մեր մութ ծերպերէն, ուր գլուխ ու սրունգ իրար հիւսած հիմակ՝ մեր ճարպն է որ կ'ուսենք: Այս վիճակին մէջ է որ ես ինքս կեանքէն ձանձրացողի մը վայանքը կ'ընեմ. այս վիճակին մէջ եթէ գիտնայի որ աչքերս ալ գլխիս մաղերուն չափ հեշտ պիտի կրնայի վար առնել, վայրկեան մըն ալ չէի համբերեր, կը փրցնէի անոնք ալ ու գոհհրեւուն մէջ կը նետէի: Պատճառներու ահագին ծանրութիւն մը կշռող, ահա թէ ուրիշ ի՛նչ մըն ալ կար որ՝ երկու երեք տարիներ շարունակ լեզուս պուկս (4) փախցուց, ու հոն գամած պահեց: Ու հիմա, երբ այս տողերը քով քովի բերելու փորձը կ'ընեմ, թոթովումի պէս բան մը կը զգամ, կամ՝ այն մութին վարժուած ջղիկին գժեղագութեան մէջ՝ որ ցորեկի լոյսով իր բոյնը գտնելու համար, ինքզինք պատէ պատ կը զարնէ ու ամենէն վերջը հրավառ ծխանի մը մէջ կ'իյնայ:

Յտեսութիւն:

ԳԵՂԱՅԻՆ(*)

Խարբերդ, 1898

(*) Այս գրութիւնը գործ Խարբերդի մեծ գրագէտը զրկած էր 1898ին (բնագրին Արամ Անտոնեանի ձեռքով օրինակութեամբ) նախկին շրջանի Անախիտի տնօրէնին, անտիպ մնաց, որովհետեւ հակառակ Գեղացին ստորագրուած ըլլալուն՝ ոճը որոշապէս կը մատնէր հեղինակին ինքնութիւնը եւ գրողը կը բնար վտանգուիլ աշխատակցած ըլլալուն համար արտասահմանեան հանգէսի մը որ երբորդ թիւէն սկսեալ՝ զրական օրկան մը մնալով հանդերձ՝ ազգային դատին համար բուռն պայքար մղող պարբերական մը դարձաւ: